

Marko B. Miletić*

Dravska banovina u Aprilskom ratu 1941. godine

APSTRAKT

Prostor Dravske banovine u Aprilskom ratu do sada nije bio predmet posebnog istraživanja. Zbog toga smo se odlučili da na osnovu neobjavljenih izvora pohranjenih u Vojnom arhivu Ministarstva odbrane Republike Srbije u Beogradu, objavljenih izvora, relevantne memoarske i istoriografske literature pokušamo da odgovorimo na niz pitanja: Kakav je bio strategijski položaj Dravske banovine, kakve su ratne pripreme izvršene na tom prostoru, kako su tekle ratne operacije i kakvo je bilo delovanje civilnih (banskih) vlasti u toku rata?

Ključne reči: Dravska Banovina, Aprilski rat, Kraljevina Jugoslavija

ABSTRACT

DRAVA BANATE IN THE APRIL WAR OF 1941

The area of Drava Banovina in the April War wasn't the subject of special research so far. Therefore, we tried to give an answer a number of questions based on unpublished sources which are keeping in the Military Archive of the Ministry of Defense of the Republic of Serbia, published sources, relevant memoir and historiographical literature: What was strategic position of the Drava Banovina, what kind of war preparations were made in that area, how the war operations were going and what was the function of the civil authorities during the war?

Key words: Drava Banate, April War, Kingdom of Yugoslavia

* Mag., Arhiv Jugoslavije, Palmira Toljata 1, Beograd, Srbija, marko.miletic1990@gmail.com

Prostor Dravske banovine, koja se nalazila u krajnjem severozapadnom delu Kraljevine Jugoslavije nije predstavljao jedinstvenu geografsku celinu. Na njenoj teritoriji graničile su se važne geografske oblasti Evrope, dodirivali različiti delovi kontinenta i ukrštali različiti privredni putevi. Mada su spoljne granice Dravske banovine bile omeđene visokim planinama, posmatrano sa vojno-geografskog stanovišta njen položaj je bio vrlo nepovoljan. Ona je bila ugrožena sa dve strane, sa severa od strane Nemačke i sa zapada od strane Italije. Posmatrajući je sa operativno-geografskog aspekta na njoj se uočavalo sedam operativnih pravca i to tri sa severa i četiri sa zapada. Sa severa to su bili: 1) Grac – Maribor koji se od ovog mesta račvao u dva pravca: prvi Zidani Most – Brežice i drugi Rogatec – Zagreb,¹ 2) Volsberg – Dravograd – Slovenjgradec – Velenje – Celje² i 3) Celovac/Beljak – Kranj – Ljubljana,³ a sa zapada: 1) Trbiž – Kranjska Gora – Kranj – Ljubljana,⁴ 2) Sv. Lucija (Most na Soči)/Tolmin – Škofja Loka – Ljubljana,⁵ 3) Gorica/Ajdovščina/Trst – Ljubljana,⁶ i 4) Sv. Petar – Bloški plato – dolina reke Ribnice – Novo mesto – Karlovac.⁷ Izvesna povoljnost, posmatrano sa strategijskog aspekta, bila je ta što je saobraćaj u Dravskoj banovini, u odnosu na ostatak Kraljevine Jugoslavije, bio dosta dobro razvijen. Putevi su bili vrlo gusto sprovedeni i bili su uglavnom u dobrom stanju, a železnička mreža bila je gusta. Kažemo izvesna, jer je orijentacija tih komunikacija bila nepovoljna, iz razloga što su one uglavnom bile orijentisane prema Nemačkoj i Italiji, a ne prema Banovini Hrvatskoj, što je bila posledica saobraćajne politike Austrougarske, koja je pre Prvog svetskog rata na ovaj prostor gledala kao na prelaznu teritoriju za izlaz u jadranske luke Trst i Rijeku.

S obzirom na tako nepovoljan strategijski položaj Dravske banovine, ali i na činjenicu da je do anšlusa Austrije 1938. Italija bila jedini sused sposoban da vojno ugrozi Kraljevinu Jugoslaviju, na ovaj prostor se od stvaranja prve države Južnih Slovena gledalo sa posebnom pažnjom. Već u toku 1920-ih godina izvršeno je niz proučavanja zapadnog suvozemnog fronta prema Italiji, ali konkretnih radova na pripremi vojišta za mogući rat sa Italijom nije bilo sve do 1935. godine.⁸ Te godine formirana je Stalna

1 Ovo je bio vrlo povoljan pravac jer je bio dosta komunikativan. Prirodne prepreke na njemu su Drava i delom Mura.

2 Ovaj pravac je bio dosta nepovoljniji od prethodnog, jer je do izbijanja u dolinu reke Savinje prolazio kroz planinski kraj, sa jednim proširenjima kod Slovensgradca i Velenja.

3 Na ovom pravcu iz Celovačke kotline vodila su tri drumova, ali je nepovoljnost predstavljalo to što su sva tri morala da savladaju visoke planinske prevoje Jezerski Vrh, Ljubelj i Podkorensko Sedlo.

4 Kod Ljubljane ovaj pravac se spajao sa napred pomenutim trećim pravcem koji je vodio sa severa. Nepovoljnost ovog pravca je bila ta što je išao kroz visok planinski teren, uglavnom dolinom Save, pa je zbog toga bio periferan.

5 I za njega važi slično kao i za pravi zapadni pravac, jer i on prolazio kroz visok planinski teren.

6 Ovo je bio najkomunikativniji i najlakši pravac za napad sa zapada.

7 Vojni arhiv Beograd (u daljem tekstu: VA), fond: Popisnik 17 (u daljem tekstu P-17), κ.(utija) 4, f.(ascikla) 1, r.(egistracioni) b.(roj) 11, Izjava generala Mihaila Apostolskog, 1–2.

8 U toku 1920-ih godina u Kraljevini Jugoslaviji su u nekoliko navrata formirane komisije koje su imale zadatak da izvrše procenu zapadnog suvozemnog fronta prema Italiji i izrade elaborat za njegovo tehničko-fortifikacijsko projektovanje. Prva komisija Glavnog generalštaba je još 1920. godine otpočela sa studijom i procenom suvozemnog zapadnog graničnog fronta. Studija je bila fokusirana na proučavanje važnosti pojedinih graničnih odseka i operacijskih pravaca, zatim na najverovatnije grupisanje italijanskih sanga, kao i na izbor linija za odbranu jugoslovenskih jedinica i način njihovog grupisanja koji bi bio najpogodniji za izvršenje kontraofanzive. – VA, P-17, k. 4, f. 1, r.b. 23, Izjava generala Radivoja Jankovića, 4. U toku 1924., 1926. i 1927. formirane su dve komisije koje su se bavile procenom graničnog fronta prema Italiji u operacijskom i taktičkom pogledu, a za tehničko-fortifikacijsko projektovanje

Komisija za utvrđivanje čiji je zadatak bio izrada studije i projektovanje radova na utvrđivanju zemlje u strategijsko-geografskom i taktičko-fortifikacijskom smislu.⁹ Izuzetan položaj Dravske Banovine uticao je na to da dve godine kasnije (1937) u Ljubljani bude formirana i Komanda utvrđivanja, na čijem čelu se našao divizijski general Lav Rupnik. Ova komanda je imala rukovodeću ulogu pri izvršenju radova na utvrđivanju zapadnog i severnog fronta.¹⁰

Konkretni radovi na zemljištu, koji su za cilj imali utvrđivanje spoljnih granica Dravske banovine, otpočeli su gotovo tri godine po formiranju Stalne komisije za utvrđivanje, u proleće 1938. godine, kada je izvršeno betoniranje fortifikacijskih objekata na prvom, Vrhničkom odseku.¹¹ U isto vreme otpočeli su radovi na još dva odseka na zapadnom suvozemnom frontu prema Italiji. Prvi, Blegoš – Sv. Tri Kralja, nalazio se severno od Vrhničkog odseka i naslanjao se svojim levim krilom na njega,¹² dok se drugi odsek, Snežnik – Kraljevica, nalazio na krajnjem južnom delu zapadnog suvozemnog fronta.¹³ Četvrti, i poslednji odsek na zapadnom suvozemnom frontu, bio je Cerkinški odsek, a njegovo utvrđivanje otpočelo je u proleće 1939. godine.¹⁴ Na prva tri odseka utvrđivanje je vršeno u tipu stalne fortifikacije, sa objektima rađenim u vidu jačih betonskih bunkera, a do kraja marta 1941. godine izgrađena je gusta mreža jakih objekata sa traditornom i unakrsnom vatrom automatskih oruđa i kazematiranih topova. Na taj način dobijen je vid neprekidno dobro povezanog položaja, sa dubinom od 1,5 do 2 km. Ovakva odbrana dopunjena je sa postavljanjem više baterija tvrđavske artiljerije za koju su izgrađeni terenom zaštićeni borbeni položaji. Protivoklopne prepreke postavljene su na svim prolaznijim pravcima gde su postavljena i protivtenkovska oruđa u izgrađenim zaklonima. Za protivvazduhoplovnu odbranu određena su mesta na koja će se postaviti protivavionska oruđa u slučaju rata, ali na njima nije bilo stalnog prisustva ovih oruđa. Ispred ovako utvrđenog položaja pa sve do državne granice izgrađen je sistem zaprečnih objekata koji je trebalo da zadrži i uspori nastupanje neprijatelja. Izrazito dobro je bio utvrđen vrh Blegoš koji je smatran svojevrsnim

formirana je četvoročlana komisija koja je radila u periodu 1926–1928. godina. VA, P-17, k. 5, f. 1, r.b. 18, Izjava generala Dušana Simovića, 8, 9.

- 9 VA, P-17, k. 447, f. 3, r.b. 1, Knjiga zapisnika sa sednica Stalne komisije za utvrđivanje za 1935. i 1936. godinu – 1. sednica, 3. avgust 1935. godine.
- 10 VA, P-17, k. 4, f. 1, r.b. 30, Izjava pukovnika Stjepana Kerečina, 1. VA, P-17, k. 9, f. 1, r.b. 10, Izjava generala Stevana Živanovića, 1. O pripremama za rat na prostoru Dravske banovine videti više u Aleš Žlebnik, »Priprave na obrambo v Dravski banovini Kraljevine Jugoslavije. Razvoj civilno-vojaških odnosov zaradi obrambnih priprava na lokalnem nivouju v letih 1935 do 1941« (Magistarsko delo, Univerza u Ljubljani, 2016), rad u rukopisu.
- 11 Vrhnički odsek ili »Vrhnička vrata«, prostirao se od vrha Sv. Tri Kralja na severu do uzvišenja Strnica na jugu i to sledećim pravcem: Sv. Tri Kralja – k. 665 – Prapretno brdo – Ribari (k. 727) – k. 726 – prednje padine Gradišta (k. 773) – k. 675 – Travni vrh (k. 682) – Straža (k. 708) – Strnica (k. 626). Najslabija tačka na ovom pravcu bile su prednje padine Gradišta, s obzirom na malu dubinu na kojoj se moglo izvesti utvrđivanje, dok je najjača tačka bila Strnica koja je dominirala nad komunikacijom Logotec – Ljubljana i bila oslonjena na teško prohodnu šumu. – VA, P-17, k. 447, f. 3, r.b. 1, Knjiga zapisnika sa Sednica Stalne komisije za utvrđivanje za 1935. i 1936. godinu, 52. sednica, 10. jun 1936. godine, 63. VA, P-17, k. 9, f. 1, r.b. 10, Izjava generala Stevana Živanovića, 1.
- 12 Ovaj odsek pružao se linijom Blegoš – Hlavče njive – Žirovski vrh – Sv. Tri kralja. – VA, P-17, k. 5. f. 1, r.b. 11, Izjava generala Milana Radenkovića, 6.
- 13 Ovaj odsek pružao se linijom Crni Vrh – Bela Peša – Kamenjak – Trebesičen Vrh – Svib – Plase sa naslonom na Medvedak. – VA, P-17, k. 5. f. 1, r.b. 11, Izjava generala Milana Radenkovića, 6.
- 14 VA, P-17, k. 9, f. 1, r.b. 10, Izjava generala Stevana Živanovića, 2.

bastionom. Na Cerkinškem odseku objekti su bili nešto manje otpornosti nego na preostalim odsecima, s obzirom na to da je prilikom projektovanja utvrđivanja procenjeno da će na ovom odseku nastupati slabije neprijateljske snage.¹⁵

Pojava nacističke Nemačke na severnoj granici Dravske banovine (1938), naterala je jugoslovenski Generalštab da razmotri utvrđivanje i tog dela fronta. Posle detaljne analize terena i mogućih pravaca neprijateljskog nastupanja doneta je odluka da se utvrde i zapreče samo prelazi preko alpskog grebena Karavanke, a potpuno da se utvrdi samo odsek Drave od Dravograda do Ormoža, sa naročitom pažnjom na prostor Maribor–Ptuj i potpuno iskorišćenje reke Drave kao protivoklopne prepreke. S obzirom na to da se radilo o visokoplaninskom terenu, na graničnom odseku prema Koruškoj izvedeni su radovi na zaprečavanju komunikacija koji sa graničnih prelaza vode u dolinu gornje Save, dok je na ostalom delu graničnog fronta prema ranijoj jugoslovensko-austrijskoj granici, tj. na dravogradskom, mariborskom i ptujskom pravcu utvrđivanje izvođeno u tipu polustalne fortifikacije sa manjim bunkerima rasejanim po zemljištu, uz obimno zaprečavanje komunikacija.¹⁶ Do početka Aprilskog rata projektovane tri linije na odseku Maribor – Ptuj bile su delimično završene.¹⁷ Između Maribora i Dravograda bila je izgrađena tek jedna linija. Ni na planinskim prevojima Ljubelj i Jezersko radovi nisu bili u potpunosti završeni.¹⁸

Ovako izgrađen utvrđeni granični položaj na granicama prema Italiji i Nemačkoj, nije predstavljao jedinstvenu taktičku celinu. Nedostatak ovih utvrđenih odbrambenih linija, bio je u tome što nije postojao plan sadejstva između posadnih i operativnih jedinica u obrazovanju sistema vatre kako bi se pokrio onaj prostor koji sistemom vatre posadnih jedinica nije bio obuhvaćen.¹⁹ Osnovni cilj na ovim linijama odbrane bio je neprijatelju naneti što veće gubitke, zaustaviti ili bar usporiti njegovo napredovanje, kako bi se dobilo vreme za izvođenje mobilizacije i koncentracije operativnih jedinica.

15 VA, P-17, k. 9, f. 1, r.b. 10, Izjava generala Stevana Živanovića, 1–2. VA, P-17, k. 5, f. 1, r.b. 11, Izjava generala Milana Radenkovića, 6. VA, P-17, k. 4, f. 1, r.b. 11, Izjava generala Mihaila Apostolskog, 3. Марко Б. Милетић, »Утврђивање граница Краљевине Југославије 1935–1941.« *Војноисторијски гласник*, бр. 1 (2017).

16 VA, P-17, k. 5, f. 1, r.b. 11, Izjava generala Milana Radenkovića, 6.

17 Prema svedočenju komandanta 7. posadnog puka, potpukovnika Franja Kovačevića, stanje na ovom delu utvrđenog fronta je bilo sledeće: »Svi objekti [su bili] nedovršeni. Izvršeno je betoniranje, ali je većina objekata bila bez čeličnih vrata, a svi bez čeličnih puškarica. Unutrašnji uređaj objekata (ventilacija, peći, električna rasvjeta, kreveti) postojao je samo u onim objektima koji su za vreme mira služili za stanovanje posade.« VA, P-17, k. 67, f. 2, r.b. 807, Izjava potpukovnika Franja Kovačevića, 2.

18 Fabijan Trgo, ur., *Aprilski rat 1941, Zbrnik Dokumenta, knj. 1*, (Beograd: Vojnoistorijski institut, 1969), dok. br. 82: »Zapisnik s konferencije ministra vojske i mornarice od 5. septembra 1939. s načelnikom Glavnog generalštaba i drugim odgovornim rukovodiocima o načinu utvrđivanja severnog fronta i angažovanju radne snage«, (vidi napomenu redakcije), 321–23. General JA Mihailo Apostolski tvrdi da je završetak radova na graničnom frontu prema bivšoj jugoslovensko-austrijskoj granici svesno produžavan te da je njegova nedovršenost bila čin svesne sabotaze. – VA, P-17, k. 4, f. 1, dok. 11, Izjava generala Mihaila Apostolskog, 5. Sa druge strane general Radivoje Janković piše: »Ukoliko su radovi na italijanskom frontu izvođeni na miru i u jednoj metodičnoj postepenosti, utoliko su oni na austrijskom i mađarskom frontu, u početku, vršeni užurbano i sa nedostatkom radne snage i alata. U cilju da se postignu što bolji rezultati oni su se izvodili i po ružnom vremenu, pa čak i u duboku zimu.« – VA, P-17, k. 4, f. 1, dok. 23, Izjava generala Radivoje Jankovića. Mi smo mišljenja da se u slučaju razmatranja svesne sabotaze mora u obzir uzeti i kratkoća vremena od početka utvrđivanja do početka rata, nedostatak novca i radne snage, kao i mnoštvo drugih razloga koji su uticali na usporavanje ili onemogućavanje radova na izradi utvrđenja, ali ne odbacujemo mogućnost svesne sabotaze od strane pojedinaca.

19 VA, P-17, k. 4, f. 1, r.b. 23, Izjava armijskog generala Radivoje Jankovića, 40.

Pored utvrđivanja graničnog fronta, u okviru pripreme vojišta za rat, bili su preduzeti radovi i na pripremi zaprečavanja komunikacija i rušenju važnijih objekata, uglavnom na prometnijim komunikacijama. Prema izveštaju koji je 31. januara 1941. godine, komandant Četvarte armijske oblasti, general Petar Nedeljković poslao Glavnom Generalštabu, na teritoriji Dravske divizijske oblasti bila je završena priprema na 370 od 400 predviđenih objekata za rušenje i zaprečavanje, dok se na ostalim objektima radilo ubrzanim tempom, kako bi i oni što pre bili pripremljeni.²⁰

Prema odredbama jugoslovenskog ratnog plana R-41, na prostoru Dravske banovine svoje operacije trebalo je da izvodi Sedma armija, koja je zajedno sa Četvrtom armijom, činila Prvu grupu armija Vojske Kraljevine Jugoslavije. U sastav Sedme armije ulazili su Dravska i Triglavska divizija, Triglavski i Rišnjački planinski odred, Lički odred, osam posadnih pukova i jedan posadni bataljon, 66. armijski art. puk, 6. armijska vazduhoplovna grupa, 66. armijska četa za vezu i 66. armijski pionirski bataljon. Ove jedinice, raspoređene na levom krilu Prve grupe armija, duž jugoslovensko-nemačke i jugoslovensko-italijanske granice, od Sv. Vida (isključno) do Karlobaga (zaključno), imale su zadatak da posednu i brane dodeljeni granični front i da se postepeno, u koordinaciji sa jedinicama Četvarte armije, povlače ka jugoistoku.²¹

S obzirom na to da elaborat ratnog plana R-41 nije sačuvan, kao i da su izjave oficira iz Sedme armije dosta retke i izvorno vrlo oskudne nismo u mogućnosti da prikažemo precizan projekat strategijskog razvoja za sve jedinice Sedme armije. Prema raspoloživim izvorima, odnosno prema podacima koje je u svojoj izjavi dao general Milorad Petrović, komandant Prve grupe armija, jedinice Sedme armije trebalo je da zauzmu sledeći raspored: štab armije trebalo je da bude stacioniran u Kerestincu kod Zagreba; Dravska divizija kod Maribora i Ptuja; Triglavski planinski odred u rejonu Kranja; Triglavska divizija u rejonu Vrhnike; Rišnjački planinski odred u rejonu Delnica; i Lički odred zapadno od Ogulina.²² Velimir Terzić u svom radu o slomu jugoslovenske kraljevine daje nešto preciznije podatke o tome, ali nas ne upućuje na izvor. Prema podacima koje on iznosi Sedma armija trebalo je da svoj deo fronta posedne na sledeći način: Dravska divizija trebalo je da bude stacionirana na delu graničnog fronta od Radgone do Rinke (k. 2429 isključno); Triglavski planinski odred, na delu graničnog fronta od Rinke (zaključno) do Blegoša (k. 1562 zaključno); Triglavska divizija, na delu graničnog fronta od Blegoša (isključno) do Bičke Gore (k. 1527 isključno); Rišnjački planinski odred, na delu graničnog fronta od Bičke gore (zaključno) do Sušaka (zaključno); i Lički odred, na delu obalskog fronta od Kraljevice do Karlobaga (zaključno).²³

Vojni puč izvršen 27. marta 1941. godine u Beogradu Nemci su protumačili kao *casus belli*. Već po prvim reakcijama u Berlinu bilo je jasno da je rat neizbežan. Adolf Hitler je još istog dana, nečekajući eventualne izjave lojalnosti nove jugoslovenske

20 VA, P-17, k. 33, f. 1, r.b. 8, Izveštaj o stanju izvršenih priprema na objektima za rušenje i zaprečavanje. Akt Štaba Četvarte armijske oblasti, Str. Pov. Đ. Br. 306, od 30. januara 1941. godine, 1, 2.

21 VA, P-17, k. 5, f. 1, r.b. 5, Izjava armijskog generala Milorada Petrovića, 12.

22 Ibid.

23 Velimir Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941. Uzroci i posledice poraza, I-II* (Beograd, Ljubljana, Titograd: Narodna knjiga, Partizanska knjiga, Pobjeda, 1982), II, 263, 264.

vlade, odlučio da razori Jugoslaviju.²⁴ Sa druge strane državni i vojni vrh jugoslovenske kraljevine je na sednici tog dana doneo odluku da ne proglasi opštu mobilizaciju kako ne bi provocirao Nemačku. Naređenje za opšte aktiviranje Vojske Kraljevine Jugoslavije izdato je tek 30. marta,²⁵ a opšta mobilizacija proglašena je tek drugog dana rata, 7. aprila.²⁶ Naređenje za opšte aktiviranje od 30. marta 1941. predviđalo je da prvi dan aktiviranja bude 3. april, čime je nepovratno izgubljeno sedam dana za izvršenje mobilizacije jugoslovenske vojske.²⁷

Mobilizacijskim planom Vojske Kraljevine Jugoslavije sa prostora Dravske divizijske oblasti trebalo je u slučaju rata formirati dve kompletne operativne pešadijske divizije, Dravsku i Triglavsku i Triglavski planinski odred. Šest ratnih pešadijskih pukova za dve divizije trebalo je formirati iz četiri mirnodopska pešadijska puka,²⁸ a dva ratna artiljerijska puka iz istog broja mirnodopskih artiljerijskih pukova.²⁹ Iz 1. planinskog puka trebalo je formirati Triglavski planinski odred.³⁰ Ovde moramo napomenuti da su u čitavoj jugoslovenskoj vojsci, jedino pukovi iz sastava Dravske i Triglavske divizije imali u svom sastavu po tri bataljona, dok su svi drugi imali četiri. Pored toga vojni obveznici sa prostora Dravske divizijske oblasti popunjavali su i sedam posadnih pukova koje je za slučaj rata trebalo formirati iz sedam posadnih bataljona i jedan posadni bataljon koji je trebalo formirati iz jedne posadne čete.³¹ Sve nabrojane jedinice bile su u sastavu Sedme armije.³² Preostale dve operativne jedinice iz sastava Sedme armije, Rišnjački planinski odred i Lički odred formirani su na teritorijama drugih divizijskih oblasti. Prvi je formiran na teritoriji Savske, a potonji na teritoriji Vrbske divizijske oblasti.

Kakav je bio odziv rezervnih oficira, obveznika i davalaca stoke sa prostora Dravske banovine na poziv za opšte aktiviranje jugoslovenske vojske? Fragmentarnost i skromna saznajna vrednost raspoloživih izvora onemogućavaju nas da precizno odgovorimo na ovo pitanje. Uprkos tome, mi ćemo kroz analizu raspoloživih izvora, pre svega kroz sećanja oficira koji su služili u jedinicama Sedme armije, pokušati da odgovorimo na njega.

24 Bogdan Krizman, *Hitlerov »Plan 25« protiv Jugoslavije. Jugoslavija u svijetlu Nürnberških dokumenata* (Zagreb: Novinsko izdavačko preduzeće, 1953), 77.

25 VA, P-17, k. 33, f. 3, r.b. 19, Naređenje ministra vojske i mornarice Str. Pov. Đ. Br. 2462 od 30. marta 1941. godine.

26 VA, P-17, k. 3a, f. 1, r.b. 2, *Mobilizacija BJV*, crp. 17–18. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 226–29. Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939–1945* (Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar, 1992), 91.

27 Kako bismo rešili terminološke dileme moramo odmah reći da opšte aktiviranje nikako nije isto što i opšta mobilizacija, iako imaju isti cilj. Opšta mobilizacija je morala da se objavi *javno*, preko novina, radija i plakatima, dok je aktiviranje vršeno *tajno*, uručivanjem pozivnih spiskova opštinama i poverljivim saopštavanjem svakom pojedincu, da ide na vezbu u određenom roku, u svoju jedinicu. To znači da je postupak pri aktiviranju sporiji, jer je bilo potrebno vreme dok se spiskovi prenesu od komande vojnih oblasti do opština i dok se posle toga obveznici pronađu i poziv im se uruči. Pri aktiviranju su, to treba naglasiti, psihološki uticaj i odziv bili slabiji, zatim, postojala su razna oslobođenja obveznika i komore, a ratni zakoni nisu važili, što je sve otežavalo postupak aktiviranja.

28 U pitanju su 37. peš. puk iz Ribnice, 40. peš. puk iz Ljubljane, 39. peš. puk iz Celja i 45. peš. puk iz Maribora.

29 U pitanju su 16. art. puk iz Ljubljane i 32. art. puk iz Maribora.

30 Triglavski planinski odred je trebalo da u svom sastavu ima četiri planinska bataljona. Svaki od njih trebalo je da u svom sastavu ima po tri pešadijske čete, četru mitraljeza, četru minobacača i komandnu četvu. Poslednja je u svom sastavu trebalo da ima vod izviđača i vod za vezu.

31 Preostali osmi posadni puk koji je ulazio u sastav Sedme armije, formirao se na teritoriji Savske divizijske oblasti.

32 VA, P-17, k. 4, f. 1, r.b. 11, Izjava generala Mihaila Apostolskog, 7.

General Dragiša Pandurović, komandant Triglavске divizije u Aprilskom ratu, u svojim sećanjima koja su nastala u vreme njegovog ropstva u nemačkim logorima, zapisao je da je popunjenost ljudstvom pešadijskih pukova njegove divizije pred sam rat bila 70 %, a sa trupnom i bojnou komorom 40–50 %.³³ Odziv obveznika u Dravskoj diviziji, je po svedočenju komandanta artiljerije te divizije, generala Janeža Ferdinanda od 8. aprila 1953. godine, bio nešto bolji. Broj obveznika koji su se odazvali pozivu za aktiviranje u boračkim jedinicama kretao se uglavnom između 70 i 90 %, s tim da je u nekim jedinicama on išao i do 100 %. Nažalost on u svojoj izjavi ne daje podatke o broju stoke kojom je divizija raspolagala.³⁴ Što se tiče, Rišnjačkog planinskog odreda, u izvornoj građi nismo pronašli podatke za ceo odred, već samo za jedan njegov bataljon. U tom bataljonu popunjenost ljudstvom bila je oko 75 %. Za broj stoke nemamo tačan podatak, ali komandant tog bataljona je u svojoj izjavi napisao da je i u tom pogledu bilo nedostataka.³⁵ U izvornoj građi nismo uspjeli da pronađemo podatke o popunjenosti Ličkog i Triglavskog odreda. Međutim, u nekim ranijim aktiviranjima, 44. peš. puk iz koga je za slučaj rata trebalo da se razvije Lički odred, imao je izuzetno loš odziv. Tako se prilikom odziva na aktiviranje u martu mesecu, što znači neposredno pred sam Aprilski rat, u taj puk javilo tek 30 % pozvanih obveznika.³⁶ Da li se stanje popravilo, ne znamo. Znamo da se ovih 30 % pozvanih obveznika u martu javilo za trinaest dana trajanja aktiviranja. Sada kada je rok bio mnogo kraći, opravdano možemo sumnjati da je popunjenost bila mnogo veća. Precizni podaci nedostaju nam i za posadne jedinice. One su aktivirane ranije od ostalih, već 27. marta, a s obzirom na to da su se popunjavale ljudstvom iz najbliže okoline, te da je na taj način vreme za njihovo aktiviranje bilo svedeno na minimum, mišljenja smo da su one bile gotovo stoprocentno popunjene. Što se tiče popunjenosti Štaba Sedme armije, prema svedočenju majora Vladimira Crlenjaka, referenta za vezu u ovom štabu, on je 10. aprila bio popunjen sa svega 35 %.³⁷

Sve u svemu, čini nam se da odziv ljudstva nije bio ispod 70 %, ali se taj procenat u pojedinim operativnim jedinicama peo i do 100 %. O broju davalaca stoke u ovoj armiji, nemamo mnogo podataka, ali se ona izgleda kretala oko 50 %.³⁸

Sedma armija je svoju koncentraciju trebalo da izvrši na teritoriji Dravske banovine, uglavnom duž graničnih linija sa Nemačkom i Italijom. Na njenom krajnjem

33 M. C. Bjelajac, *General Dragiša Pandurović* (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, Altera, 2007), 123.

34 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 146, Izjava artiljerijskog brigadnog generala Janeža Ferdinanda, 3.

35 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 153, Izjava pukovnika Mašana Radovića, 1.

36 Antun Miletić, ur., *Aprilski rat 1941, Zbornik Dokumentata, knj. 2* (Beograd: Vojnoistorijski institut, 1987), dok. br. 119: Naređenje ministra vojske i mornarice od 26. marta 1941. načelniku Glavnog generalštaba za preduzimanje potrebnih mera u vezi sa slabim odzivom obveznika u pojedinim aktiviranim jedinicama, 331, 332.

37 Mile Bjelajac in Predrag Trifunović, *Između vojske i politike – Biografija generala Dušana Trifunovića (1880–1942)* (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, Narodni muzej Kruševac, 1997), 223.

38 Na teritoriji Dravske divizijske oblasti postojao je i jedan karakterističan problem sa stokom. Naime, stoka gajena na ovom prostoru nije odgovarala potrebama jedinica. Kada to kažemo, imamo u vidu činjenicu da je na prostoru Dravske banovine uglavnom gajena tegleća stoka, a da su jedinice sa ovog prostora iziskivale brdsku tovarnu stoku. Kao karakterističan primer za to može nam poslužiti podatak da je za čitav Triglavski planinski odred stoka trebalo da bude dovučena sa teritorije Bosne – VA, P-17, k. 4, f. 1, r.b. 11, Izjava generala Mihaila Apostolskog, 13.

desnom odseku nalazila se Dravska divizija. Za prvi dan koncentracije ove divizije bio je određen 5. april, a ona je prema planu, koncentraciju trebalo da izvrši na prostori Ptuj – Maribor – Slovenj Gradec – Slovenska Bistrica. Štab divizije bio je 5. aprila u Slovenskoj Bistrici na svom koncentracijskom mestu. Uveče toga dana, general Čedomir Stanojlović, komandant Dravske divizije, naredio je da sve jedinice hitno zauzmu predviđene odbrambene položaje. Do početka nemačkog napada veliki deo jedinica ove divizije uspeo je da izvrši strateški razvoj i posedne predviđene položaje. U rejonu Maribora nalazili su se štab divizijske pešadije i 45. peš. puk, a rejonu Ptuj i Ptujskog polja 128. peš. puk i 38. art. puk (bez 2. divizion) koji se nalazio u maršu ka svojoj koncentracijskoj prostori, oko Slovengradeca. Prema njemu se kretao i 112. peš. puk, bez 1. bataljona koji se već nalazio na svojoj koncentracijskoj prostori oko Dravograda, neposredno pozadi 6. posadnog puka. Ispred Dravske divizije na utvrđenom graničnom frontu, nalazili su se, pored već pomenutog 6, 7. i 8. posadni puk, te tri posadna artiljerijska divizion.³⁹ Brzom izvršenju koncentracije ove divizije, pogodovalo je to što su mobilizacijska mesta jedinica bila u neposrednoj blizini koncentracijskih prostori.

Triglavski planinski odred je svoju koncentraciju trebalo da izvrši u rejonu Škofje Loke i Kranja. Zbog spoljnopolitičke situacije, ovaj odred je još pre 27. marta izvršio posedanje svoje koncentracijske prostori. Njegove jedinice su se 6. aprila nalazile na prostori s. Jezersko – s. Tržič – Radovljica – Škofja Loka – Kranj i bile su spremne za izvođenje operacija. Štab odreda bio je u Kranju. Ispred njega su na utvrđenom graničnom frontu bili 4. i 5. posadni puk, kao i jedan posadni artiljerijski divizion.⁴⁰

Triglavska divizija je svoju koncentraciju trebalo da izvrši u rejonu Sevnice. U toku 5. aprila, komandant Sedme armije, general Dušan Trifunović, naredio je telefonom komandantu ove divizije, generalu Drağiši Panduroviću da svoje jedinice grupiše jačom snagom na levo krilo, u rejonu Logatec – Lašče.⁴¹ Koncentracijski pokret divizije trebalo je da otpočne uveče 5. aprila i da se u potpunosti završi u toku noći 6/7. aprila, s tim da u toku dana 6. aprila nije trebalo vršiti pokret. Planom je predviđeno da se zapadno od Ljubljane koncentriše desnokrilna grupa, sastavljena od 40. peš. puka (dva bataljona ovog puka) i jednog divizion poljske artiljerije. Na levom krilu divizije trebalo je da budu dva bataljona 37. peš. puka i jedna brdska baterija, dok je njegov štab i treći bataljon, kao i preostali bataljon iz sastava 40. peš. puka trebalo da zauzmu položaj oko Velikog i Malog Lašča, kao središnja grupa. Rejon s. Grosplje, severoistočno do Ljubljane, bio je predviđen za 32. art. puk.⁴² U trenutku otpočinjanja rata većina jedinica Triglavске divizije nalazila se u pokretu ka svojim koncentracijskim prostori. Štab je do podne 6. aprila stigao u s. Grosplje, s tim da je komandant divizije, u

39 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 146, Izjava artiljerijskog brigadnog generala Janeža Ferdinanda, 1–2. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 265.

40 Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 219, 265.

41 Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 225

42 U svojim memoarima general Drağiša Pandurović, piše da je u sastavu Triglavске divizije bio 16. art. puk. – Bjelajac, *Генерал Драгиша Пандуровић*, 120. Ovo nije tačno s obzirom na to da su svi delovi Triglavске divizije osim pešadijskih pukova nosili su brojnu oznaku 32.

štab stigao tek uveče toga dana, posle obilaska jedinica na terenu. Zbog neprijateljskog napada, general Pandurović je naredio da se pokreti jedinica ne obustavljaju u toku dana 6. aprila, već da se oni nastave kako bi se do večeri toga dana dostigli predviđeni položaji. Tome su pogodovali magla i šumski putevi koji su onemogućavali nemačko i italijansko vazduhoplovstvo da ometaju izvršenje predviđenih marševa. Ispred ove divizije na utvrđenom graničnom frontu nalazili su se 2. i 3. posadni puk, kao i dva posadna artiljerijska diviziona.⁴³

Na levo krilo Triglavске divizije, naslanjao se Rišnjački planinski odred. Poput Triglavskog planinskog odreda i on se na svojoj koncentracijskoj prostoriji nalazio još pre 27. marta 1941. godine. Štab odreda, 2. planinski puk, 5. divizion planinske artiljerije i ostali delovi odreda, nalazili su se u trenutku napada Sila osovine na prostoriji Smrekove drage – Delnice – Gornje Jelenje – Kamenjak – Srednji Jarak. Jedinice 2. planinskog puka bile su u sledećem rasporedu: 11. planinski bataljon nalazio se na prostoru Vučji hrid – Trikolichi – Bela Mekoja (k.1458) – Kobilja glava (k. 1331) – Klan (k. 972) – Kupički vrh (k. 715); 13. planinski bataljon, na prostoru Gornje Jelenje – Kamenjak; i 12. planinski bataljon, kao rezerva odreda, nalazio se u Delnicama. Na prostoru Gerovo – Mrzle Vodice – Lokve nalazio se 5. divizion planinske artiljerije. Ispred odreda su se na utvrđenom graničnom frontu nalazili 1. posadni puk, jedan samostalni posadni bataljon i jedan posadni artiljerijski divizion.⁴⁴

Na krajnjem levom odseku Sedme armije, nalazile su se jedinice Ličkog odreda. Sve do početka rata odred se nije kretao iz svog mobilizacijskog mesta. Tek je izjutra 6. aprila general Trifunović predao komandantu Ličkog odreda, pukovniku Mariju Zlobecu, dokumenta i naređenja za početak koncentracije jedinice. Tek nakon toga, po povratku u Otačac, pukovnik Zlobec je poveo odred na koncentracijsku prostoriju. Ispred odreda, sa zadatkom da brane obalski front Kraljevica – Karlobag nalazili su se 554. i 555. bataljon rezervne vojske i granične trupe.⁴⁵

Vazdušni napadi nemačkog vazduhoplovstva na teritoriju Dravske banovine otpočeli su 6. aprila oko 05.00 časova izjutra. U prvim naletima bombardovani su Ljubljana, Ptuj, aerodromi Cerklje i Prečko, na kojima je na zemlji uništeno 9 od 13 aparata 6. armijske vazduhoplovne grupe. Kopneni napad na teritoriju Dravske banovine, otpočeo je u isto vreme, a za cilj je imao zauzimanje važnijih prelaza i objekata na jugoslovensko-nemačkoj granici, koji bi nemačkoj vojsci omogućili lakši proboj u trenutku kada otpočne opšti napad na ovom pravcu. Napad jedinica 51. arm. korpusa nemačke vojske, išao je u tri pravca: Radgona – Ptuj, Šentilj – Maribor i Sv. Duh – Dravograd. Na isturenim položajima, na graničnom frontu bili su 7. i 8. posadni puk jugoslovenske vojske. Oni su neprijatelju pružili veliki otpor, ali su se, usled njegove nadmoćnosti i snažnog delovanja nemačkog vazduhoplovstva, koje je podržavalo svoje kopnene snage, morali povlačiti. To povlačenje vršeno je sve vreme pod borbom. Nešto malo pre 07.30 komanda nemačke Druge armije dobila je izveštaj da

43 Бјелаяц, *Генерал Драгиша Пандуровић*, 123, 124. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 265, 266.

44 Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 219, 266.

45 Ibid. Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 225.

su zauzeti neoštećeni mostovi kod Mureka i Radgone. Do 11.30 od strane nemačke 132. pešadijske divizije zauzet je Seršan, dok je biciklistički eskadron ove divizije, zauzeo neoštećen most pred Murskom Sobotom i ušao u nju. Gubici u ovim borbama, prema jugoslovenskim izvorima, kod obe strane bili su približno isti i iznosili su oko 30 mrtvih, s tim da su nemačke jedinice zarobile oko 300 jugoslovenskih vojnika. Pored toga, jedan nemački avion bio je primoran da se spusti kod sela Pragersko, a pilot je zarobljen.⁴⁶

Po naređenju generala Fon Vajksa, komandanta Druge armije nemačke vojske, upućenom komandantu 51. arm. korpusa, ovaj korpus je posle prvih uspešnih akcija trebalo da ograniči dalje pokrete, posebno u rejonu mostobrana kod Mureka i Radgone. Takođe, on je odbio »ispravnu zamisao« komandanta 51. arm. korpusa da ovog dana pokuša da zauzme Maribor, iz razloga što zbog nezavršene koncentracije nije imao dovoljno snaga za održavanje takvog mostobrana, kao i zbog želje da po svaku cenu izbegne cepkanje sopstvenih snaga. Komandantu 51. arm. korpusa dozvoljeno je da »prikupljajući sve svoje snage i čuvajući slobodu rada na obema stranama puta za Maribor prodre do odseka Pesnice«.⁴⁷

U isto vreme kada i jedinice 51. arm. korpusa, u kopneni napad krenule su i jedinice 49. brdskog korpusa nemačke vojske. Zadatak nemačkog brdskog korpusa, bio je ovladavanje graničnim planinskim prevojima. Ispred njega se na utvrđenom graničnom frontu nalazio 6. posadni puk jugoslovenske vojske. Žestokim otporom, ovog posadnog puka Nemci su zaustavljeni na planinskim prevojima Podkoren, Jezersko i Ljubelj. U borbama se posebno istakao kapetan II klase, Tihomir Petrović, koji je komandovao četom na položaju kod Jezerskog vrha.⁴⁸ Ipak ovaj korpus uspeo je u toku prvog ratnog dana da zauzme kote Vurcen-Pas, Lojbl-Pas, Srezen, Sv. Duh i bezimena uzvišenja sa obe strane Šentilja, koji je ipak ostao u jugoslovenskim rukama. Pri ovim akcijama zarobljeno je prema nemačkim izvorima oko 40 oficira i 500 jugoslovenskih vojnika.⁴⁹

Jedinice Druge italijanske armije pokušale su ovog dana da prepadom zauzmu Blegoš, planinski masiv zapadno od Ljubljane, ali je njihov napad odbijen.⁵⁰ Ipak, moramo naglasiti da je njihov osnovni zadatak u toku 6. aprila bio odbrana julijske granice i izviđanje položaja jugoslovenskih jedinica. Sa posebnom pažnjom trebalo je pratiti izvršenje koncentracije jedinica Sedme armije jugoslovenske vojske, njihove pokrete, obim železničkog saobraćaja i broj motorizovanih sredstava jugoslovenskih jedinica.⁵¹

46 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 149, Izjava artiljerijskog birgadnog generala Janeža Ferdinanda, 4–5. *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2*, Prilog br. 4: Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 910–13. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 300. Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 226.

47 *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2*, Prilog br. 4: Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 911, 912.

48 Политика, 24. новембар 1970. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 300. Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 226. *Drugi svetski rat (pregled ratnih operacija). Knjiga 1 – Događaji od početka rata do 22. juna 1941* (Beograd: Vojnoistorijski institut, 1957), 451.

49 *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2*, Prilog br. 4: Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 912, 913.

50 Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 226.

51 *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2*, dok. br. 160: Zapovest italijanske 2. armije od 6. aprila 1941. potčinjenim trupama za pripremu napada na Jugoslaviju u predelu Julijskih Alpa, 482, 483. Ibid, Prilog br. 5, Izvod iz dvomesečnog istorijskog dnevnika italijanske 2. armije, 979, 981.

Sutradan, 7. aprila nastavljene se borbe u graničnim delovima Dravske banovine, tj. na ptujskom, mariborskom i dravogradskom pravcu. Na udaru nemačkih jedinica opet su bile posadne jedinice, i to 6, 7. i 8. posadni puk. Na Pravcu Dravograd – Slovenj Gradec kombinovana jedinica nemačke vojske sastavljena od pešadije, artiljerije i tenkova, naišla je na otpor 6. posadnog puka jugoslovenske vojske, koji je bio pojačan jednim bataljonom iz sastava Dravske divizije. Svi nemački napadi su odbijeni, a u toku dana izvršeno je i nekoliko protivudara. Ipak na druga dva pravca nemačke jedinice imale su uspeha, pa su delovi 51. arm. korpusa, i to 132. i 183. peš. divizija, dostigli liniju s. Pesnica – Sv. Lenart – Sv. Trojice – Kapela.⁵²

Na frontu prema Italiji ni ovog dana nije bilo većih borbi. Italijani su vršili rekonosciranje terena, ali nisu jačim snagama prelazili granicu. Veću izviđačku delatnost italijanske vojske sprečavali su loši vremenski uslovi – kiša i magla.⁵³ Ipak, takvi vremenski uslovi pogodovali su komandantu Triglavске divizije, generalu Dragiši Panduroviću, kako bi diviziju, po naređenju komandanta armije, generala Trifunovića, premestio na pravac Ljubljana – Velike Lašče – Ribnica, nešto južnije od položaja predviđenih ratnim planom. Ispred divizije, u prvoj liniji ostao je posadni odred,⁵⁴ kojim je komandovao pukovnik Milan Popović. Iako je kiša otežavala pokret jedinica, magla ih je štitila od neprijateljske avijacije, pa je do kraja dana divizija zauzela predviđena mesta.⁵⁵

Vrhovna komanda jugoslovenske vojske naredila je komandantu Prve grupe armija da ovoga dana sa Rišnjačkim planinskim odredom, iz sastava Sedme armije, napadne i zauzme Rijeku. Međutim, zbog razvoja situacije kod Četvrte armije, od ove akcije se odustalo.⁵⁶ Iz istog razloga, general Dušan Trifunović predlagao je u 16.55 časova svome nadređenom komandantu Prve grupe armija, generalu Petroviću, da povuče svoju armiju sa graničnog fronta. General Petrović se saglasio sa ovim predlogom, pod uslovom da situacija kod Četvrte armije postane ozbiljnija. Sa druge strane, načelnik Štaba Vrhovne komande, general Dušan Simović odbio je ovaj predlog.⁵⁷ Uprkos ovakvoj odluci štaba Vrhovne komande, general Trifunović je u 19.30 časova naredio povlačenje nekih jedinica Sedme armije, na krajnjem desnom krilu.⁵⁸ Komandant Prve

52 VA, P-17, k. 4, f. 1, r.b. 11, Izjava generala Mihajla Apostolskog, 16. Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2, Prilog br. 4, Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 916. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 316.

53 *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2*, Prilog br. 5, Izvod iz dvomesečnog istorijskog dnevnika italijanske 2. armije, 981.

54 Odred je bio jačine dva posadna puka i 6 baterija.

55 Bjelajac, *Генерал Драгиша Пандуровић*, 124, 125. Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 228.

56 Nemačke jedinice uspele su u toku dana da u rejonu Đekeneša pređu reku Dravu i naprave mostobran na njenoj levoj obali, čime su ugrozili pozadinu Sedme armije.

57 Kritikujući ovakvu odluku generala Simovića, dr Mile Bjelajac i Predrag Trifunović, pišu da je sva pažnja štaba Vrhovne komande i štaba Prve grupe armija bila koncentrisana na dva pravca Koprivnica – Križevci – Zagreb i Ptuj – Karpina – Zagreb koji su »bili najkraći i direktno vodili u pozadinu VII armije«. Međutim, oni smatraju da je pravac »od Brača, preko Virovitice ka Bjelovaru«, potpuno ispušten iz vida »pogotovo što je most kod Brača na Dravi bio zauzet prepadom neoštećen i što je pružao mogućnost brzog prelaska oklopnih i motorizovanih jedinica.« – Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 227. Međutim gotovo svi raspoloživi izvori govore o tome da su nemačke jedinice most kod Brača prešle oko 20.00 časova i da su do tada mostovi kod Brača bili u jugoslovenskih rukama. – VA, P-17, k. 8a, f. 2, r.b. 38, Izjava armijskog generala Petra Nedeljkovića, 14. S toga, ni štab Vrhovne komande, ni štab Prve grupe armija, nisu mogli računati na ovaj pravac u trenutku kada je doneta odluka da se predlog generala Trifunovića odbije.

58 Radi se o jedinicama Dravske divizije. To potvrđuju reči komandanta artiljerije ove divizije, generala Janeža Ferdinanda, koji je u svojoj izjavi napisao: »Istoga dana (7. aprila, M. M.) izdata je zapovest za povlačenje, pošto su

grupe armija, general Petrović, složio se sa ovom odlukom i ponovo je tražio saglasnost Vrhovne komande.⁵⁹

Veliki problem Sedmoj armiji stvarala je i otežana veza sa potčinjenim jedinicama, jer njena, kao ni čete za vezu Triglavске i Dravske divizije, još uvek nisu bile na ratnim planom predviđenim mestima. Zbog toga su vezu morali održavati redovnom telefonskom linijom, a zapovesti su nosili kuriri-oficiri. Veza preko otvorene telefonske mreže bila je izuzetno nesigurna i opasna, jer je lako mogla biti prisluškivana. Pri tome takva veza bila je i spora.⁶⁰

Napadi nemačkog 51. arm. korpusa nastavljani su i 8. aprila. Jugoslovenske posadne jedinice su i ovog dana pružale snažan otpor. Na mariborskom pravcu 132. divizija nemačke vojske ovladala je u toku dana severnim delom Maribora i do 17.00 časova uspeła da obrazuje užu mostobranu na južnoj obali Drave, uprkos tome što su svi mostovi u Mariboru bili porušeni. U toku večeri u južnom delu Maribora, našli su se 436. i 438. peš. puk nemačke vojske koji su uspostavili kontrolu i u tom delu grada. Jugoslovenske jedinice su pre napuštanja Maribora uništile pozadinske baze i materijal koji se nije mogao izvući, a dve jugoslovenske baterije su sa nekoliko plotuna gađale istočni dio Maribora. Za to vreme nemačka artiljerija bila je zaglavljena u podnožju Pesnice, i njeno privlačenje Mariboru bilo je onemogućeno zbog razorenih puteva. Na ptujskom pravcu, dve oficirske izviđačke patrole nemačke vojske uspele su oko 18.00 časova, da prodru u Ptuj, ali su tu naišle na jaku vatru sa južne obale Drave, posle čega su se povukle. Nakon toga je nemačka artiljerija otvorila vatru na položaje koje je čvrsto držala Dravska divizija. Severno od Drave na ova dva pravca u toku ovog dana mogli su se naći samo zaostali delovi 7. i 8. posadnog puka jugoslovenske vojske, koji zbog porušenih mostova nisu uspeali da se prebace na južnu obalu Drave. Na dravogradskom pravcu 6. posadni puk je koristeći bunkere i dalje davao jak otpor.⁶¹

Na frontu Triglavskog planinskog odreda, nemačke jedinice nikako nisu uspevale da se spuste u ravnicu prema Kranju. Njihov pokušaj da na ovom delu fronta izvrše proboj oklopnim vozilima, završio se neuspehom i njihovim zaglavljivanjem u klančima Karavanki.⁶²

se susedne jedinice istočno od Dravske divizije povlačile. Najbliža susedna jedinica bio je Međumurski odred.« – VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 149, Izjava brigadnog artiljerijskog generala Janeža Ferdinanda, 5. Pomenuti »Međumurski odred« nismo pronašli u drugim izvorima ili literaturi. Verovatno se radi o jedinicama 601. bataljona za zaštitu granice i 341. puka rezervne vojske koji su se u toku ovog dana sa prostora Međumurja povlačili ka Varaždinu po naređenju komandanta Murske divizije.

59 *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2, Prilog br. 1, Operacijski dnevnik Štaba Vrhovne komande JV, 818–819. Terzić, Slom Kraljevine Jugoslavije, II, 316, 317. Bjelajac in Trifunović, Između vojske i politike, 227.*

60 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 149, Izjava artiljerijskog brigadnog generala Janeža Ferdinanda, 4. Bjelajac, *Генерал Драгушина Пандуровић*, 124, 125.

61 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 146, Izjava artiljerijskog brigadnog generala Janeža Ferdinanda, 5. VA, P-17, k. 4, f. 1, r.b. 11, Izjava generala Mihajla Apostolskog, 16. VA, P-17, k. 67, f. 2, r.b. 807, Izjava potpukovnika Franje Kovačevića, 7. *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2, dok. br. 177, Izveštaj nemačkog generalštaba kopnene vojske od 9. aprila 1941. o dejstvima 2. i 12. armije na jugoslovenskom ratištu, 526. Ibid., Prilog br. 4: Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 918–20. Terzić, Slom Kraljevine Jugoslavije, II, 337. Bjelajac i Trifunović, Između vojske i politike, 228.*

62 Bjelajac, *Генерал Драгушина Пандуровић*, 126.

Na frontu Triglavске divizije italijanske jedinice pokušale su napad na pravcu Vrhnikе, ali je dejstvom jugoslovenskog posadnog odreda, koji se nalazio ispred Triglavске divizije, zapadno od linije Ljubljana – Velike i Male Lašče – Ribnica, taj napad odbijen. Tom prilikom je prema jugoslovenskim izvorima, zarobljeno 30 italijanskih vojnika. Ipak u toku dana, ovaj posadni odred morao je svoje desno krilo poviti unazad i napustiti utvrđene objekte što je »proizvelo mučan utisak i kod stanovništva i kod vojske«. Pored toga zbog nedostatka komore, koja za posadne pukove po formaciji nije bila predviđena, jedinice nisu mogle izvršiti prenos svog materijala sa napuštene linije. Kod Rišnjačkog i Ličkog odreda ovog dana nije bilo borbi.⁶³

Pošto je procenio da je zbog stanja kod Četvrte armije,⁶⁴ Sedma armija počela da dolazi u težak položaj zbog svoje istaknutosti, general Milorad Petrović je naredio svom potčinjenom komandantu Sedme armije, generalu Trifunoviću da sa svojom armijom počne sa izvršenjem postupnog odstupnog manevra, s tim da ne gubeći vezu sa levim krilom Četvrte armije, prvo povuče svoj istaknuti centralni deo. Povlačenje je trebalo izvoditi pod zaštitom posadnih trupa na granici, sa čijih položaja je trebalo izvući važnija oruđa, kako ona ne bi pala u neprijateljske ruke. Prva linija na koju su jedinice Sedme armije trebale da se povuku bila je reka Drana – Zidani Most – desna obala Save – Krim.⁶⁵

U toku 9. aprila komandant Prve grupe armija, naložio je, generalu Trifunoviću da ubrza sa povlačenjem svoje Sedme armije. Dravska divizija, koja je bila na desnom armijskom krilu trebalo je da se povlači uglavnom pravcem Krapina – Zagreb. Triglavski planinski odred i Triglavska divizija, iz armijskog centra, trebalo je da su povuku na desnu obalu reke Krke. Rišnjački planinski i Lički odred u tom trenutku još uvek nisu dobili naređenje za povlačenje.⁶⁶

Dravska divizija se ovoga dana povlačila i njene jedinice, osim u izviđačkim akcijama, nisu dolazile u kontakt sa neprijateljom. Nemačke jedinice su uspele da na frontu Dravske divizije, ovog dana zauzmu Ptuj i Štajendorf, te prošire mostobran kod Maribora. Deo 7. posadnog puka, čiji su delovi prethodnog dana uspeli da pređu Dravu kod Maribora, pre rušenja mostova, bio je ovog dana postavljen severno od Slovenske Bistrice, na liniji Loka – Skoke – Slivnica, i to tako da je 1. bataljon bio na liniji Loka – Skoke, a 2. bataljon kod Slivnice. Nemačke jedinice uspele su da do 21.30 časova, razbiju 1. bataljon, dok je 2. bataljon većim delom bio opkoljen i zarobljen. Od celog puka, ostalo je svega 385 oficira i vojnika.⁶⁷

Na delu odbrambenog fronta koji je zatvarao Triglavski planinski odred ovog dana, jedinice 49. arm. korpusa nemačke vojske, uspele su da zauzmu izlaz jako oštećenog

63 Ibid.

64 Stanje jugoslovenske Četvrte armije bilo je vrlo teško. Nemačke jedinice su uspele da u toku 8. aprila prošire dan ranije uspostavljene mostobrane kod Đekeneša i Brača, dok su se sa druge strane jugoslovenske jedinice osipale (karakterističan primer je pobuna 108. peš. puka iz sastava Slavonske divizije).

65 VA, P-17, k. 5, f. 1, r.b. 5, Izjava armijskog generala Milorada Petrovića, 22.

66 Ibid., 23. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije*, II, 352. Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 229.

67 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 146, Izjava artiljerijskog brigadnog generala Janeža Ferdinanda, 5–6. VA, P-17, k. 67, f. 2, r.b. 807, Izjava potpukovnika Franja Kovačevića, 8. *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2*, Prilog br. 4, Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 926. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije*, II, 352, 353. Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 229, 230.

tunela ispod Karavanki. Pored toga Nemci su uspeli i nameri da prošire mostobran kod Donjeg Dravograda.⁶⁸

Triglavska divizija izjutra 9. aprila bila je raspoređena u dve grupe. Desna grupa, sastava 40. peš. puk, jačine dva bataljona,⁶⁹ divizijski mitraljeski bataljon, pionirski bataljon (dve čete) i jedan poljski artiljerijski divizion nalazila se 5 km zapadno od Grosuplja, dok se leva grupa, sastava 37. peš. puk i jedan brdski artiljerijski divizion, nalazila kod sela Velike Lašče. Preostala dva artiljerijska divizona iz sastava 32. art. puka bili su stacionirani oko 5 km istočno od leve grupe, dok se konjički divizion nalazio zapadno od 40. peš. puka. Zbog povlačenja Triglavске divizije, za odbranu Ljubljane predviđen je posadni odred koji se nalazio ispred nje, a u čijem sastavu su bila dva posadna puka. Radi izvršenja toga zadatka, desnokrilni posadni puk trebalo je da se povije prema Ljubljani, dok je levokrilni posadni puk, trebalo da ostane na svom mestu.⁷⁰

Jedinice Rišnjačkog planinskog odreda napadane su od strane italijanskih vojnika čitavog dana, ali su svi ti napadi odbijeni. Italijani su napade preduzimali obično jednovremeno i na više pravaca, tako da snage napadača ni na jednom pravcu nisu bile jače od jednog bataljona. Po rečima, pukovnika Mašana Radovića, ovi italijanski napadi više su imali karakter kakvog nasilnog izviđanja, jer su se italijanske jedinice povlačile čim bi naišle na uporniju vatru vojnika Rišnjačkog planinskog odreda. Pa i pored toga što italijanske akcije nisu imale uspeha, u odredu su počele da se osećaju defetističke ideje, izražavane u rečenicama »ne možemo se mi boriti protiv sviju« i tsl.⁷¹ Lički odred je ovog dana zauzeo svoj deo obalskog fronta kod Novog, ali nije uznemiravan od strane neprijatelja.⁷²

Radio Grac i radio Ljubljana su celog dana na slovenačkom jeziku prenosili vesti da su Nemci zauzeli celu Južnu Srbiju, da su pali Niš, Čuprija i Kosovska Mitrovica, čime je dodatno unošena zabuna kod vojske i stanovništva. General Pandurović, je intervenisao kod bana Natlačena zbog ovoga. Moral vojnika čitave Sedme armije je opadao.⁷³

U toku 10. aprila nastavljeno je prethodnih dana započeto povlačenje Sedme armije. Dravska divizija koja se u toku 9. aprila povukla kod sela Đurmanec, severno od Karpine, nije u toku dana vršila pokrete. Borbeni dodir sa nemačkim jedinicama održavale su divizijske zaštitnice, koje su na nemačko iznenađenje davale jači otpor nego što su to činile prethodnog dana. Predveče je naređeno povlačenje divizije južno od Krapine i dalje prema zapadu, a štab divizije krenuo je nešto pre ponoći prema

68 *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2, Prilog br. 4, Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 926. Terzić, Slom Kraljevine Jugoslavije, II, 352.*

69 Treći bataljon ovog puka, pojačan jednom poljskom baterijom po naređenju komandanta Sedme armije, generala Trifunovića, prebačen je ovog dana za Zagreb, radi »osiguranja desnog boka armije, a zbog škakljive situacije kod IV arm. (ije)«. (Bjelajac, *Генерал Драгиша Пандуровић*, 127).

70 *Ibid.*, 127, 128.

71 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 158, Izjava pukovnika Mašana Radovića, 4. VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 159, Izjava potpukovnika Lazara Ilića, 1, 2.

72 Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II, 353.*

73 Bjelajac, *Генерал Драгиша Пандуровић*, 127, 128.

Klanjcu.⁷⁴ Do kraja dana 51. arm. korpus nemačke vojske uspeo je da izbije na liniju Slovenska Bistrica – Jurovci – Sv. Barbara.⁷⁵

Za razliku od 51. arm. korpusa koji je bio iznenađen borbom sa zaštitnicama Dravske divizije, 49. arm. korpus nemačke vojske, nailazio je samo na srazmerno slab otpor jedinica Triglavskog planinskog odreda. Ovaj odred se u toku čitavog dana povlačio, rušeći za sobom mostove i važnije prolaze, a štab odreda prešao je iz Kranja u Ljubljanu. U toku poslepodneva, pošto je dobio izveštaj da je u Zagrebu proglašena NDH, a kako nije bio u mogućnosti da stupi u vezu sa svojim nadređenim komandantom Sedme armije, general Mihailo Lukić, komandant Triglavskog planinskog odreda, okupio je sve svoje potčinjene komandante i upoznao ih sa ovakvim stanjem i istovremeno im naredio da prikupe sva motorna vozila koja se nalaze u odredu. Pošto je mislio da se jedinice jugoslovenske vojske u Bosni koncentrišu za dalju borbu, on je želeo da se do nje prebaci preko Metlike i Črnomlja. Kada je pitao ko želi da pođe na taj put, javili su se svi oficiri, veliki broj podoficira i vojnika. Ipak, zbog ograničenog broja motornih vozila, prema Bosni su krenuli samo aktivni oficiri i 150–200 vojnika. Njihov pokušaj da se preko Hrvatske probiju u Bosnu završio se neuspehom. Odred se posle ovog neuspeha rasuo u Litiji, a njegov komandant otišao je u Zagreb, gde se kao Hrvat i bivši oficir austrougarske vojske stavio na raspolaganje Anti Paveliću.⁷⁶

Triglavska divizija je 10. april dočekala na položaju koji je zauzela prethodnog dana. Oko 10.00 časova, general Pandurović je uspeo da stupi u vezu sa generalom Trifunovićem. Komandant Sedme armije je tražio od svog potčinjenog da u toku predstojeće večeri u Zagreb pošalje preostala dva bataljona 40. peš. puka i 2 poljske baterije, »zbog nekog specijalnog zadatka«. Zadatak da organizuje prevoz ovih jedinica, dobio je pukovnik Stojanović, delegat Ljubljanske železničke mreže, a železnička kompozicija je uveče toga dana iz Grosuplja krenula prema Zagrebu. Njena dalja sudbina nam nije poznata, ali s obzirom na to da su se u tom trenutku u Zagrebu već nalazili Nemci, te da je proglašena NDH, mišljenja smo da su ove jedinice po dolasku u Zagreb zarobljene, izuzev ako to ustaše nisu učinile na nekoj od železničkih stanica koje su prethodile Zagrebu. U istom razgovoru general Pandurović, je naglasio svoje mišljenje »da je zbog opasnosti groženja desnom boku i pozadini Sedme armije potrebno – da izvlačenje mojih trupa (Posadnog odreda i Triglavske divizije) bude bržim tempom, a ne ovako postepeno, jer može biti dockan kada neprijateljske oklopne jedinice i motorizovane pojure brzinom od 60 km na čas, od Zagreba ka Karlovcu, a marš mojih trupa je mali i prelazi samo 4 km na čas!« Dva sata kasnije u štab Triglavske divizije stiglo je, preko oficira-kurira, naredenje komandanta Sedme armije, da divizija do mraka izvrši povlačenje u dve grupe. Prva grupa je trebalo da se povuče prema Kočevju, a druga u visinu Višnje Gore. Posadni odred, trebalo je da se povuče na liniju Lašče – Grosuplje.⁷⁷

74 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 146, Izjava artiljerijskog brigadnog generala Janeža Ferdinanda, 6. Bjelajac i Trifunović, *Između rata i politike*, 231.

75 *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2*, Prilog br. 4: Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 928.

76 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 156, Izjava potpukovnika Đorđa Čavića. *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2*, Prilog br. 4, Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 928. Bjelajac i Trifunović, *Između rata i politike*, 232, 233.

77 Bjelajac, *Генерал Драгиша Пандуровић*, 128, 130.

General Pandurović je odmah, telefonskim putem, prosledio ovo naređenje svojim potčinjenim komandantima, a ubrzo zatim, uputio i pismena naređenja. On je naredio da se kod Višnje Gore povuče komandant pešadije Triglavске divizije, pukovnik Mihailo Božović, te da na tom mestu formira jednu grupu sastavljenu od: divizijskog konjičkog diviziona, jednog bataljona iz 37. peš. puka, divizijskog mitraljeskog bataljona, pionirskog bataljona, jednog haubičkog i jednog brdskog artiljerijskog diviziona. Na pravac Ribnica – Kočevje naređeno je povlačenje 37. peš. puka (dva bataljona) i jednog brdskog artiljerijskog diviziona. Posle izveštaja generala Živka Levađinovića, komandanta ratne Dravske divizijske oblasti, general Pandurović je predveče 10. aprila odlučio da sa ostatkom svojih jedinica odstupi prema Novem Mestu. Izveštaji koje je general Pandurović u isto vreme dobijao od svojih potčinjenih, bili su vrlo loši. U njima je isticano da se oficiri Hrvati, gube i da sabotiraju rad jedinica i da se Slovenci osipaju. Pošto je pala noć i kada je otpočeo pokret jedinica prema Novom mestu, »nastalo (je) i ono karakteristično pucanje iz pušaka vojnika koji odlaze u svoja sela«. Stroge mere koje su uključivale i streljanje, a koje su primenjivane da bi se sprečilo ovo osipanje, nisu dovodile do željenih rezultata i smanjivanja osipanja. Primer za to je i postupak potpukovnika Bećira Kulenovića, komandanta divizijskog konjičkog diviziona, koji je rasturio svoju jedinicu i otišao u Zagreb kako bi se stavio na raspolaganje novoproglašenoj NDH.⁷⁸

Rišnjački planinski odred je kao i prethodnog dana vodio borbe sa izviđačkim delovima italijanske Druge armije, koji ni 10. aprila nisu napadali jačim snagama na jugoslovenske jedinice. U nekim jedinicama odreda došlo je u toku dana do masovnog odlaska vojnika.⁷⁹ Komandant jednog bataljona Rišnjačkog planinskog odreda, Mašan Radović, je po svojim svedočenjima u toku ovog dana iz štaba odreda dobijao u najmanju ruku čudna naređenja. Naime, u tim naređenjima skretana mu je pažnja da se po svaku cenu izbegnu sukobi sa italijanskim jedinicama. Mi nažalost nismo u mogućnosti da u raspoloživoj izvornoj građi utvrdimo ko je izdavao ova naređenja,⁸⁰ jer se Radović žali da nije uspeo da stupi u vezu sa komandantom Rišnjačkog odreda, pukovnikom Stojadinom Milenkovićem, koji je ovog dana prebegao Italijanima.⁸¹ Što

78 Ibid., 130–39.

79 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 158, Izjava pukovnika Mašana Radovića, 4–5. VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 160, Izjava potpukovnika Milenka Kovačevića. VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 159, Izjava potpukovnika Lazara Ilića, 2.

80 Komandir tehničke čete Rišnjačkog planinskog odreda, Milenko Kovačević u svojoj izjavi takođe tvrdi da je pukovnik Milenković pustio Italijane bez borbe, kako bi im kasnije prebegao (VA, P-17, k. 9, f. 3, 160, Izjava potpukovnika Milenka Kovačevića). S obzirom na to, ali i na činjenicu da je pukovnik Stojadin Milenković u periodu između 1935. i 1937. godine bio vojni izaslanik u Rimu, pitamo se, postoji li mogućnost da je on ipak stajao iza naređenja koja su zahtevala da se Italijanima ne pruža otpor?

81 U izvorima i literaturi imamo različite stavove po pitanju pukovnika Milenkovića i njegovog bežanja Italijanima. Sa jedne strane potpukovnik JNA Milenko Kovačević, koji je u toku Aprilskog rata bio komandir tehničke čete Rišnjačkog planinskog odreda, u svojoj izjavi o učešću u Aprilskom ratu o tome piše na sledeći način: »Nemci su ušli u Zagreb i 10. aprila je usledilo proglašenje NDH. Komandant Rišnjačkog odreda je primio direktive ustaških vlasti iz Zagreba i pustio Talijane bez borbe, a sam je otišao Talijanima« (istakao, M. M.). – VA, P-17, k. 9, f. 3, 160, Izjava potpukovnika Milenka Kovačevića. Još jedan potpukovnik JNA, Mašan Radović, u Aprilskom ratu komandant jednog od bataljona Rišnjačkog planinskog odreda, piše da mu je 11. aprila rezervni potporučnik Vilim Kučić kazao »da je pukovnik Milenković napustio odred još 8. aprila u veče, i da je odred prethodno predao kapetanu Hrvatu /imena tog kapetana se ne sećam/ i da je prešao Italijanima.« Treba napomenuti da je potporučnik Kučić ovo prenosio kao »izaslanik (novoformirane) hrvatske vlade« pa se istom iskazu mora prići sa priličnom dozom

se tiče Ličkog odreda, njegov komandant pukovnik Mario Zlobec je u toku čitavog dana neuspješno pokušavao da uspostavi vezu sa štabovima Sedme armije i Rišnjačkog planinskog odreda. Zbog toga je samostalno doneo odluku da sa odredom krene put Like, gde je sa većim delom svoga odreda i zarobljen.⁸²

Proglašenjem Nezavisne Države Hrvatske i ulaskom nemačkih trupa u Zagreb, jedinice Sedme armije jugoslovenske vojske, našle su se u potpunom strategijskom okruženju i ostale su odsečene u krajnjem jugozapadnom delu zemlje. Pored toga, u istom danu armija je ostala i obezglavljena jer su ustaše zarobile njen Štab i komandanta, generala Dušana Trifunovića.⁸³ Već su same vesti o proglašenju NDH imale pogubne posledice kako u vojnom tako i u političkom smislu. Ban Dravske banovine, Marko Natlačen, žalio se odmah pošto je saznao za dešavanja u Zagrebu, da je izgubio svaku telefonsku vezu sa ovim gradom, te da vezu ne može da uspostavi ni sa slovenačkim krajevima u pravcu Celje – Maribor. U takvoj situaciji on je generalu Dragiši Panduroviću, saopštio: »Nalazi(m) kako je ovim stvorena takva situacija za Slovenačku, da je svaki njen dalji otpor – dalja borba iluzorna, nekorisna i nemoguća (...) i štetna po njene interese. Mislim da bi operacije trebalo sada što pre prekinuti, izašiljanjem jedne delegacije sa jednim đeneralom pred nemačku vojsku sa ciljem: da se izdejstvuje primirje.« Pošto je general Pandurović ovo odbio, ban Natlačen je nastavio: »(...) drugojačije se ne može. Veza sa Beogradom više ne postoji, a Slovenija biće izložena pustošima ratnih operacija, bez ikakvog izgleda na uspeh. Ja Vas molim g. đenerale, da odmah dođete u Ljubljanu, gde sam sastavio 'Slovenačko narodno veće' i već izdao jedan proglaš za narod u pogledu nastupelih događaja. Ovo Veće preuzima svu vlast u Sloveniji.«⁸⁴

Slovenačko narodno veće nastalo je već 6. aprila i bilo je sastavljeno od predstavnika svih političkih partija u Sloveniji, izuzev tada ilegalne Komunističke partije Jugoslavije. Predsednik ovog tela bio je ban Marko Natlačen.⁸⁵ Narodno veće se u toku svakog ratnog dana sastajalo u Ljubljani, a očekujući brz pad ovog grada ono je u toku 10. aprila izdalo rezoluciju sledeće sadržine: »Veza između Slovenačke i centralne jugoslovenske vlade više nije moguća. Vrhovna državna uprava Jugoslavije nad

nepoverenja jer se bataljon potpukovnika Radovića u ovom trenutku još uvek nalazio na položaju i često bio u bornenom dodiru sa italijanskim jedinicama. Kontekst u kome je pomenuto obaveštenje izrečeno, a to je traženje da bataljon potpukovnika Radovića prestane sa dejstvom i da se preda, dodatno ide u prilog našem nepoverenju u potpunu tačnost iskaza potporučnika Kučića. – VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 158, Izjava potpukovnika Mašana Radovića, 5, 6. Sa druge strane Mile Bjelajac i Predrag Trifunović o istom događaju pišu: »**Da bi izbegao da padne u ustaško ropstvo, pukovnik Milenković je prešao na italijansku stranu.**« (istakao, M. M.) – Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 233. Međutim pišući napred navedeno, njih dvojica se pozivaju upravo na izjave potpukovnika Kovačevića i Radovića u kojima nema reči o tome da je pukovnik Milenković napustio svoj položaj kako ne bi pao u ustaške ruke, već sasvim suprotno da je sa ovima usko saradivao.

82 Ibid.

83 Ibid., 246.

84 Citirano prema: Bjelajac, *Генерал Драгиша Пандуровић*, 131, 132.

85 Pored njega članovi Slovenačkog narodnog veća bili su: Juro Adlešič, gradonačelnik Ljubljane (SLS), dr Ivan Ahčin, urednik dnevnog lista *Slovenec*, dr Darko Černej, advokat iz Ljubljane (SDS), dr Andrej Gosar, univerzitetški profesor i bivši ministar (SLS), Marko Kranjc (SLS), Josip Petejan (SSJ), dr Dinko Puc, bivši ban Dravske banovine (NRS), Ivan Pucelj, bivši ministar u penziji (JNS) i Miloš Stare, bivši narodni poslanik (SLS). – Boris Mlakar, »Dr. Marko Natlačen o svojem delovanju med 6. aprilom i 14. junijem 1941,« *Prispевki za novejšo zgodovino*, 41, št. 1 (2001): 122, 123.

Slovenačkom prestala je. Zbog toga je Narodno veće Slovenačke preuzelo u svoje ruke Vrhovnu komandu nad slovenačkom teritorijom kao i brigu za mir, poredak i sudbinu slovenačkog naroda.«⁸⁶ Rezoluciju je pratio i proglas kojim se Narodno veće obraćalo narodu. Ovaj proglas je u toku posle podneva 10. aprila kao letak rasturan po Ljubljani i njenoj okolini, a dva dana kasnije objavio ga je i list »Slovenec« koji je sve vreme rata izlazio bez prekida.⁸⁷ U proglasu se Slovenci i Ljubljančani obaveštavaju: »Ljubljana prestonica Slovenije biće za kratko vreme posednuta«, a onda se od njih traži: »Ovom prilikom očuvajmo red i mir, što je kod nas tradicionalno, budimo prisebni i disciplinovani potomci svojih predaka. Na miran način pokažimo svoje dostojanstvo.« Kraj proglasa imao je karakter upozorenja: »U ovom času prema narodu su moguća samo dva greha. Sad kada je naša vojska otišla bio bi najveći greh kad bi civilno stanovništvo upotrebilo oružje protiv strane vojne sile ili domaće narodne manjine ili ako bi na ma koji način neprijateljski postupili. S tim bi možda doveli desetine naših bližnjih u najveću opasnost ili nesreću. Državne i samoupravne vlasti ostaće na svojim mestima i vršiće svoje poslove do daljih naredbi. Svi rokovi ostaju na snazi dok se ne promene. Svaka promena biće objavljena. Zakoni se moraju bezuslovno poštovati. Red i mir ne sme da bude nigde poremećen. Pokažimo u tom času i tih dana, da znamo biti disciplinovani takođe i u teškim časovima. Ne bežimo, izdržimo, istrajmo!«⁸⁸

Posle izdavanja rezolucije i proglasa, koji su morali imati uticaja na moral vojnika Slovenaca, komandant Triglavске divizije, general Pandurović, uspostavio je nešto posle 20.00 časova vezu sa ban Natlačenom. I ovoga puta, ban je ponovio svoj stav o prekidu operacija i opet zamolio generala Pandurovića da dođe u Ljubljanu, što je on ponovo odbio. General Pandurović je poručio banu da ukoliko želi sastanak sa njim, dođe u selo Mali Zagradec u kome se nalazio štab Triglavске divizije. Ban je pristao na ovaj zahtev i oko 23.15 časova stigao u Mali Zagradec sa delegacijom Narodnog veća.⁸⁹

Prvi je govorio ban Natlačen. On je ponovio svoje ranije stavove o težini situacije u kojoj se našla Dravska banovina, i još jednom zatražio da se vojska stavi pod komandu Narodnog veća, da se prekinu ratne operacije i da se što pre prema Nemcima uputi jedno izaslanstvo na čijem čelu bi bio general i koje bi imalo zadatak da zaključi primirje.⁹⁰ General Pandurović, podržan od svih prisutnih oficira, ponovo je odbio sva ova traženja.⁹¹ Pošto su uvideli da ne mogu da izdejsvuju odluku kojom bi vojska bila stavljena pod njihovu komandu, predstavnici Narodnog veća, molili su da se odobri

86 Citirano prema: Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 488. Postoji nesaglasje oko toga kada je ovaj proglas objavljen da li pre ili posle podne 10. aprila? Metod Mikuž tvrdi da je to bilo u prepodnevnm časovima, dok France Škerl piše da da je sastanak na kome je doneta ovakva odluka održan posle podne. – Metod Mikuž, »Pregled razvoja NOB u Sloveniji«, u: *Vojno delo* (Beograd: MNO FNRJ, 1956), 48. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 488. Prema onome što je u svom svedočanstvu o tim danima zapisao ban Natlačen, to se desilo u popodnevnm časovima. – Mlakar, »Dr. Marko Natlačen«, 129.

87 *Slovenec*, LXIX, št. 85a, 12. april 1941, 1. U periodu od 6. do 18. aprila 1941. ukupno je izašlo deset brojeva lista *Slovenec*. List je izlazio svakim danom, osim ponedeljkom.

88 *Slovenec*, LXIX, št. 85a, 12. april 1941, 1. Mlakar, »Dr. Marko Natlačen«, 124, 125.

89 Pored bana u delegaciji su bili: dr Adlešič, dr Zalokar, dr Gosar, Miloš Stare i Mirko Kranjec. – Ferdo Čulinović, *Okupatorska podjela Jugoslavije* (Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1970), 139.

90 Mlakar, »Dr. Marko Natlačen«, 128.

91 Ibid. Бјелаяа, *Генерал Драгишиа Пандуровић*, 135, 136.

vojsci da se vrati u svoja mirnodopska mesta i da dalje vrši službu reda i mira.⁹² Kraj razgovora nije doneo ništa novo, a general Pandurović je preporučio banu Natlačenu da se vrati u Ljubljanu i izvestio ga da će »jugoslovenska (vojska) i dalje vršiti svoju vojničku dužnost«. ⁹³

Nakon što je ispratio bana Natlačena i delegaciju Narodnog veća, general Pandurović je počeo pripreme za odlazak u Novo mesto. Još za vreme razgovora koji je vodio sa banom on je dobijao informacije o teškom stanju svoje divizije. Jedinice su se topile i osipale pod plaštom noći, tako da je general Pandurović izražavao nesigurnost po pitanju njihove dalje operativne sposobnosti. Vesti koje su stizale iz Zagreba, ali i rezolucija i proglašavanje Narodnog veća iz Ljubljane počeli su da deluju. Kada je u zoru 11. aprila krenuo put Novog mesta, general Pandurović se i sam uverio u istinitost izveštaja svojih potčinjenih komandanata. U svojim svedočenjima, on je zapisao: »Uz put stizali smo grupe vojnika bez oružja, sa konjima iz topovske ili komorske zaprege, što je već dovoljno jasno obeležavalo rasulo.« Kada je stigao u Novo mesto oko 09.00 časova izjutra 11. aprila, zatekao je još mračniju sliku. »Kroz Novo mesto, i pored njega, jurila je bujica od ljudi, konja, automobila i stočnih kola, bez ikakvog reda, gubeći se od te raskrsnice na sve strane. Nije bilo ljudske moći da se stane ovome na put i zajazi tok ove pobesnele bujice rečne koja se zove – rasulo jedne vojske koja hita domovima.«⁹⁴ Ipak, on je, pošto je stigao u Novo mesto, pokušao da uspostavi vezu sa ostalim jedinicama Sedme armije, ali mu to nije uspelo. Vezu je dobio jedino sa komandantom Posadnog odreda koji se na početku rata nalazio ispred položaja Triglavске divizije, pukovnikom Milanom Popovićem i komandantom pešadije svoje divizije, pukovnikom Mihailom Božovićem koji su ga takođe obavestili o rasulu svojih jedinica. General Pandurović im je tada naredio da sa preostalim vojnicima Srbima »energično« nastave povlačenje ka Novom mestu.⁹⁵

Nedugo zatim oko 10.30 časova otpočeo je kombinovani nemački napad na Novo mesto. Prvi udar izvršilo je nemačko vazduhoplovstvo, koje je bombardovalo grad. Zgrada škole u kojoj je bio smešten štab Triglavске divizije bombardovana je nekoliko puta. Bilo je gubitaka. Ranjeni su generali Pandurović i Dragan Korais. Nakon vazdušnih udara, usledio je napad nemačkih oklopnih jedinica i njihov ultimativni zahtev da sve trupe u Novom mestu polože oružje. U slučaju da jugoslovenski oficiri ne pristanu na to, zaprećeno je ponovnim bombardovanjem iz vazduha. Pošto nisu videle drugi izlaz iz ovakve situacije, jugoslovenske jedinice su se predale. Triglavска divizija više nije postojala kao organizovana vojna formacija. Sam general Pandurović je posle ranjavanja prenesen u bolnicu Milosrdne braće, gde je ostao i 12. aprila, posle čega je narednog dana kao zarobljenik odveden u Celje, a zatim 14. aprila i u Zagreb.⁹⁶

92 Mlakar, »Dr. Marko Natlačен«, 128.

93 Бјелаяц, *Генерал Драгиша Пандуровић*, 136–37. Бјелаяц и Трифуновић, *Између војске и политике*, 240–44.

94 Бјелаяц, *Генерал Драгиша Пандуровић*, 139.

95 Ibid., 138–40.

96 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 146, Izjava artiljerijskog brigadnog generala Janeža Ferdinanda, 4, 5. Бјелаяц, *Генерал Драгиша Пандуровић*, 140, 141, 147.

Trupe Dravske divizije koje su u toku noći 10/11. aprila počele povlačenje pravcem jugozapadno od Karpine nisu stigle do novog položaja, već su pod uticajem vesti koje su stizale iz Zagreba i Ljubljane, u toku noći počele da se rasturaju. Štab divizije stigao je oko ponoći iste večeri u Klanjec. Kako je ovo mesto pripadalo novoproglašenoj NDH, načelnik klanječkog sreza je od komandanta divizije tražio da štab divizije napusti NDH i pređe u susedno selo Sv. Petar pod Gorama. General Stanojlović je prihvatio ovaj zahtev. Komanda pozadine otišla je u pravcu Brežica.⁹⁷ Epizoda sa načelnikom klanječkog sreza, slikovito prikazuje raspad jedne države i njene armije. Umesto da uhapsi pomenutog načelnika, komandant jedne divizije, morao se zbog svoje nemoći povinovati njegovom zahtevu.

U selu Sv. Petar pod Gorama, štab divizije napustio je načelnik divizijskog štaba, major Ivan Babić, pošto je izjavio »da je Hrvat i (da će) kao takav ići u Zagreb«. Nakon što je uzeo automobil i vozača to je i učinio. Posle ovoga štab Dravske divizije je raspušten, a komandant, general Stanojlović je zajedno sa pomoćnikom načelnika štaba i komandantom artiljerije, generalom Janežom Ferdinandom, prešao u selo Sevnica, gde su našli komandanta levog divizijskog odseka koji ih je izvestio o rastrojstvu jedinica. Svi zajedno su odatle produžili prema Novom mestu, jer su pretpostavljali da se tamo nalazi štab Triglavске divizije. General Pandurović u svojim svedočenjima beleži da ga je 11. aprila oko 15.00 časova posetio general Stanojlović i da mu je tom prilikom rekao da će pokušati da se preko Primorja probije ka Albaniji. Na tom putu on je i zarobljen od italijanskih jedinica.⁹⁸ Tako je u toku 11. aprila prestala da postoji i Dravska divizija, druga jedinica tog ranga iz sastava Sedme armije.

Rišnjački planinski odred nalazio se izjutra 11. aprila još uvek na svom ranijem položaju. Ipak, u toku dana došlo je do odstupanja i raspuštanja pojedinih jedinica, što je konačno završeno sutradan kada je svo ljudstvo skinuto sa položaja i raspušteno kućama. Deo oficira srpske nacionalnosti koji je pokušao da se preko Hrvatske probije do Bosne je zarobljen i odveden u Karlovac, a odatle dalje u Nemačku.⁹⁹ U Operacijskom dnevniku nemačke Druge armije, zapisano je naveče 11. aprila da kod Delnica oko 30.000 ljudi namerava da položi oružje.¹⁰⁰ Verovatno se radi o ljudstvu iz Rišnjačkog planinskog odreda, jedina nelogičnost je broj od 30.000 ljudi. Ili je taj broj u izveštaju preuveličan ili su se sa vojnicima Rišnjačkog planinskog odreda nalazili delovi vojnika iz posadnih jedinica i susedne Triglavске divizije.

Ban Natlačen i članovi Narodnog veća koji su bili u s. Mali Zagradec, posle povratka u Ljubljano u toku 11. aprila nastavili su da deluju isto kao i prethodnog dana. Izjutra je preko radija *Ljubljana* pročitan proglas Narodnog veća: »Sinoć su u Zagrebu proglasili samostalnu Hrvatsku državu, sve veze između Slovenije i jugoslovenske vlade su onemogućene. Vrhovna državna vlast, Kraljevine Jugoslavije ne može da deluje nad Slovenačkom. Zbog toga je ban i Narodno veće za Slovenačku preuzelo

97 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 146, Izjava artiljerijskog brigadnog generala Janeža Ferdinanda, 4, 5.

98 Ibid. Bjelajac, *Генерал Драгуина Пандуровић*, 141. Bjelajac i Trifunović, *Između vojske i politike*, 231, 232.

99 VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 158, Izjava pukovnika Mašana Radovića, 5–6. VA, P-17, k. 9, f. 3, r.b. 159, Izjava potpukovnika Lazara Ilića, 2.

100 *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2, Prilog br. 4: Ratni dnevnik nemačke 2. armije*, 935.

na našem zemljištu izvršnu vrhovnu vlast i brigu nad redom i mirom kao i daljom sudbinom našeg naroda.«¹⁰¹ Poseban proglas upućen je i vojnim licima: »Da niko ne pokušava da biježi iz naše vojske, naročito svi oficiri koji su na dužnosti u Dravskoj banovini i da bezuslovno održe svoje jedinice u dosadašnjim formacijama u redu i disciplini. Sve vojnike pozivam da ostanu na svojim mestima po naređenju oficira do daljnjih naređenja.«¹⁰²

Istog jutra, u vreme dok je Triglavska divizija u Novom Mestu trpela udare nemačkog vazduhoplovstva, Slovenačko narodno veće ovlástilo je bana Natlačena da sa Nemcima povede pregovore o primirju. Njegovi pokušaji da zbog toga uspostavi vezu sa Zagrebom bili su neuspešni, jer su sve telefonske veze između Dravske banovine i novoproglašene NDH bile u prekidu. Zbog toga je Natlačen odlučio da u Zagreb pošalje Antona Krajšeka, okružnog načelnika iz Brežica, sa zadatkom da stupi u pregovore sa nemačkim komandantom u Zagrebu. Ni Krajšekov pokušaj nije imao uspeha, jer se nemački komandant u Zagrebu proglasio nenadležnim za pregovore sa predstavnicima Slovenaca i uputio ih da uspostave vezu sa nemačkim jedinicama koje su se nalazile na teritoriji Dravske banovine.¹⁰³

Posle neuspeha u Zagrebu, veza sa nemačkim jedinicama uspostavljena je na prostoru Dravske banovine. Naime, celjski župan Alojzij Voršič i sreski načelnik iz Celja Ivan Zobec, sastali su se u ovom gradu sa nemačkim generalom Hubertom Lancom, komandantom 49. arm. korpusa. Međutim, on je iz štaba nemačke Druge armije dobio uputstvo da se pregovori mogu voditi samo sa odobrenjem Hitlera, osim sa vojnim komandama, sa kojima su se pregovori mogli voditi u svako doba, ali pod uslovom potpunog polaganja oružja. To je bio razlog zbog koga je general Lanc odbio da pođe u Ljubljano, gde ga je u banskim dvorima očekivao ban Natlačen. Umesto odlaska u Ljubljano, general Lanc je preko Voršiča i Zobca poručio Natlačenu da ga 12. aprila oko 11.00 časova očekuje u Celju.¹⁰⁴

U toku 11. aprila je i italijanska Druga armija počela sa izvršenjem ofanzivnih operacija, i to tako što je njen 11. korpus (divizije »Re« i »Isonco« i 3. alpski odred »Vale«), ojačan 11. bersaljerskim pukom brzog korpusa i uz podršku oklopne divizije »Litorio« preduzeo napad iz rejonu Idrija-Postojna ka Ljubljani, dok je 6. korpus (divizije »Lombardija« i »Bergamo« i posada Rijeke) uz podršku motorizovane divizije »Torino«, nastupao iz rejonu Rijeke ka Senju i Karlovcu. S obzirom na to da su se posadne jedinice povukle sa utvrđenog graničnog fronta, a da su Triglavska divizija i Triglavski planinski odred praktično prestali da postoje kao organizovane vojne formacije, italijanske trupe nisu nailazile na veći otpor. Jedini koliki toliki otpor davale su u toku 11. aprila jedinice Rišnjačkog planinskog odreda, sve dok se i one predveče i toku jutra narednog dana nisu rasturile. Italijanski vojnici zauzeli su ovog dana Sušak, Bakar, Delnice, Vrhniku, Jasenice, Logatec i Ljubljano. U slovenačku prestonicu je oko

101 Mlakar, »Dr. Marko Natlačen«, 129. *Slovenec*, LXIX, št. 85a, 12. april 1941, 1.

102 Mlakar, »Dr. Marko Natlačen«, 129.

103 Ibid., 129, 130.

104 Ibid., 130. *Aprilski rat 1941*, ZD, knj. 2, Prilog br. 4: Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 934–935. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije*, II, 391, 392.

17.30 ušla brza kolona divizije »Isonco«. ¹⁰⁵ Pre ulaska u Ljubljano, Adlešič je u ime Narodnog veća na Viču dočekaog generala Romera, komandanta divizije »Isonco«, i na simboličan način mu predao ključeve nebranjenog grada. Po ulasku u Ljubljano njega je u ime »slovenskog naroda« pozdravio ban Natlačen, prilikom čega je izrazio »uvijerenje da će biti njihovom (okupatorskom) pomoću očuvan red i mir«. ¹⁰⁶ Tom prilikom Natlačen je od generala Romera tražio i dobio pismenu izjavu, zapravo neki vid propusnice, kako bi u toku prepodneva 12. aprila mogao otići u Celje na pregovore sa nemačkim generalom Lancom. ¹⁰⁷

Komanda nemačke Druge armije dobila je izjutra 12. aprila instrukcije iz štaba komandanta Kopnene vojske da se u slučaju dolaska neke slovenačke političke delegacije, od nje bezuslovno zahteva predaja oružja jugoslovenskih jedinica na prostoru Dravske banovine. U slučaju da ta slovenačka delegacija zatraži pregovore o političkim pitanjima, trebalo joj je reći da se vojska ne bavi političkim stvarima. ¹⁰⁸ Delegacija Slovenačkog narodnog veća, koju je vodio ban Natlačen, stigla je u Celje, po dogovoru, nešto pre 11.00 časova, ali je general Lanc nije primio. U poruci koju je ostavio slovenačkim delegatima, on im je, u skladu sa napred pominjanim instrukcijama komande nemačke Kopnene vojske, poručio da je za sve političke razgovore isključivo nadležna vlada nemačkog Rajha, te da on može voditi razgovore isključivo o pitanjima koja su imala vojni značaj. ¹⁰⁹ U toku 12. aprila Hitler izdao *Privremene smernice za podelu Kraljevine Jugoslavije* prema kojima su Dravsku banovinu trebale da podele Nemačka i Italija, što je ubrzo i učinjeno. ¹¹⁰ Ovo je bio završni udarac pokušajima bana Marka Natlačena da svoju banovinu sačuva od okupacije.

Skraćenice:

.....

- peš. puk – pešadijski puk
- art. puk – artiljerijski puk
- arm. korpus – armijski korpus

105 *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2, Prilog br. 5, Izvod iz dvomesečnog istorijskog dnevnika italijanske 2. armije, 991–94. Dragan S. Nenezić, Jugoslovenske oblasti pod Italijom 1941–1943 (Beograd: Vojnoistorijski institut, 1999), 45–48.*

106 Čulinović, *Okupatorska podjela Jugoslavije*, 140. Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije, II*, 393.

107 Mlakar, »Dr. Marko Natlačen,« 131, 132.

108 *Aprilski rat 1941, ZD, knj. 2, Prilog br. 4, Ratni dnevnik nemačke 2. armije, 938.*

109 Mlakar, »Dr. Marko Natlačen,« 132, 133.

110 Prilikom konačne podele Dravske banovine Nemci su anektirali njen severni deo površine 10.261 km² sa oko 798.700 stanovnika u kome su od većih gradova ostali Maribor, Celje i Kranj, dok su Italijani anektirali južni deo banovine površine 4.550 km² sa 336.000 stanovnika. U italijanskom delu ostala je prestonica Ljubljana. Linija razgraničenja između ova dva dela pružala se »južno od Žira, severno od od Polhov-Gradeca i Ljubljane, zatim južno od Litije, Radeča i Sevnice kroz Kraško polje do Kostanjevice i vrhovima Grojanca do reke Save«. – Čulinović, *Okupatorska podjela Jugoslavije*, 90, 130, 131.

Izvori i literatura

Arhivski izvori:

- VA, Vojni Arhiv Beograd:
– Fond Popisnik 17 – Arhiva Vojske Kraljevine SHS/Jugoslavije.

Literatura:

- Bjelajac, Mile i Predrag Trifunović. *Između vojske i politike – Biografija generala Dušana Trifunovića (1880–1942)*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, Narodni muzej Kruševac, 1997.
- Čulinović, Ferdo. *Okupatorska podjela Jugoslavije*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1970.
- *Drugi svetski rat (pregled ratnih operacija). Knjiga 1, Događaji od početka rata do 22. juna 1941*. Beograd: Vojnoistorijski institut, 1957.
- Krizman, Bogdan. *Hitlerov »Plan 25« protiv Jugoslavije – Jugoslavija u svijetlu »Nürnberških dokumenata*. Zagreb: Novinarsko izdavačko preduzeće, 1953.
- Mikuš, Metod. *»Pregled razvoja NOB u Sloveniji.« Vojno delo*. Beograd: Vojnoizdavački Zavod JNA, 1956.
- Милетић, Марко Б. *»Утврђивање граница Краљевине Југославије 1935–1941.« Војноисторијски гласник*, бр. 1 (2017).
- Petranović, Branko. *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939–1945*. Beograd: VINC, 1992.
- Terzić, Velimir. *Slom Kraljevine Jugoslavije. Uzroci i posledice poraza, I–II*. Beograd, Podgorica, Ljubljana: Narodna knjiga, Partizanska knjiga, Pobjeda, 1982.
- Žlebnik, Aleš. *»Priprave na obrambo v Dravski banovini Kraljevine Jugoslavije. Razvoj civilno-vojaških odnosov zaradi obrambnih priprav na lokalnem nivoju v letih 1935 do 1941.«* Magistarsko delo, Univerza u Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, 2016 (rad u rukopisu).

Memoari:

- Бјелајац, Миле. *Генерал Драгиша Пандуровић, живот и сведочења*. Београд: Институт за новију историју Србије, Алтера, 2007.

Objavljeni izvori:

- *Aprilski rat 1941. Zbornik Dokumentata, knjiga 1*, ur. Fabijan Trgo. Beograd: Vojnoistorijski institut, 1969.
- *Aprilski rat 1941. Zbornik Dokumentata, knjiga 2*, priredio Antun Miletić. Beograd, Vojnoistorijski institut, 1987.
- Mlakar, Boris. *»Dr. Marko Natlačen o svojem delovanju med 6. aprilom in 14. junijem 1941 (predgovor)«*. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 41, št. 1 (2001): 117–48.

Štampa:

- *Politika*.
- *Slovenec*.

Marko B. Miletić

DRAVA BANATE IN THE APRIL WAR OF 1941

SUMMARY

Ever since the establishment of the Kingdom of Yugoslavia, the Yugoslav General Staff would pay special attention to the Drava Banate, the territory located in the furthest north-western part of the state, because of its specific position – particularly because until 1938, Italy had been the only neighbouring state capable of endangering the Kingdom of Yugoslavia in the military sense. For this reason, the external borders of the Drava Banate were the most heavily guarded in comparison with the other state borders of the Kingdom of Yugoslavia.

The operations in the territory of the Drava Banate were carried out by the Kingdom of Yugoslavia's 7th Army of the First Army Group. Its primary mission was to secure the border along the Yugoslav-German and Yugoslav-Italian border between the town of Radgona and municipality of Karlobag, while afterwards it was supposed to gradually move towards the south-east together with the units of the 4th Army, deployed in the vicinity. At the beginning of the war, the 7th Army concentrated its troops. The first hostile attacks took place at the border positions. Until 11 April, the Yugoslav units only faced the German 2nd Army, as the Italian 2nd Army had not attacked until that moment.

The units of the Yugoslav 7th Army became strategically surrounded after the collapse of the Yugoslav 4th Army at its flank and in light of the German advance into the territory of the Banate of Croatia. This prevented the 7th Army from retreating to the potential new positions by the rivers Kolpa and Una. All military operations in the territory of the Drava Banate came to an end on 12 April. After the end of this conflict, Germany annexed the northern part of the Drava Banate, while Italy captured its south.

Marko B. Miletić

DRAVSKA BANOVINA V APRILSKI VOJNI LETA 1941

POVZETEK

Dravska banovina, ki se je nahajala na skrajnem severozahodnem delu države, je vse od nastanka Kraljevine Jugoslavije imela poseben položaj; ker je bila do leta 1938 Italija edini sosed, ki bi lahko vojno ogrozil Kraljevino Jugoslavijo, je Jugoslovanski generalštab temu območju posvečal precej pozornosti. Zaradi tega so bile zunanje meje Dravske banovine v odnosu do preostalih državnih meja Kraljevine Jugoslavije tudi najboljše varovane.

Operacije na območju Dravske banovine je izvajala jugoslovanska 7. armada iz 1. skupine armad Vojske Kraljevine Jugoslavije. Njena primarna naloga je bila, da obrani dodeljeno mejo vzdolž jugoslovansko-nemške in jugoslovansko-italijanske meje od Radgone do Karlobaga, nato pa da se postopoma pomakne na jugovzhod skupaj z enotami sosednje 4. armade. Na začetku vojne je 7. armada koncentrirala svoje čete. Prvi sovražni napadi so bili na mejnih položajih. Do 11. aprila so se jugoslovanske enote soočile samo z enotami nemške 2. armade, ker do takrat italijanska 2. armada ni izvedla napada.

Enote jugoslovanske 7. armade so bile po kolapsu sosednje 4. armade in ob prodiranju nemških enot na ozemlje Banovine Hrvaške strateško obkoljene. To je preprečilo izvedbo umika armade na nove položaje ob rekah Kolpa in Una. Na območju Dravske banovine so se vse vojaške operacije končale 12. aprila. Po koncu tega konflikta je Nemčija anketirala severni, Italija pa južni del Dravske banovine.